

А. ШИРОКОВ,

**кандидат філософських наук,
голова ЦК профспілки НАН України**

Якщо брати соціальний аспект діяльності нашої Академії за звітний рік (що не менш важливо, ніж її наукові досягнення), то тут теж відбулися певні позитивні зміни. По-перше, навесні 2000 року нам вдалося погасити заборгованість по зарплаті за минулі роки. По-друге, була налагоджена виплата поточної заробітної плати. По-третє, завдяки цим двом факторам ми вже у другому півріччі відійшли від такої ганебної практики, як режим неповного робочого часу, що принижувало наших людей. По-четверте, вперше (підкреслюю — вперше) з 1996 року Академія була профінансована відповідно до того, що затверджено у Державному бюджеті.

Отже, як голова профспілки я можу констатувати, що нинішньому складу уряду вдалося досягти того, чого не змогли зробити три його попередники. За це центральний комітет, який представляє трудовий колектив Академії, може подякувати Кабінету Міністрів і особисто Прем'єр-міністру.

Надзвичайно важливим напрямом роботи Академії, і передусім її Президії, була, я б сказав, боротьба за бюджет 2001 р. Академія правильно визначила стратегію: перше — збільшити фонд оплати праці; друге — установи обов'язково повинні мати кошти на комунальні послуги; третє — мати певні кошти на здійснення власних наукових досліджень.

Не стояла осторонь цієї роботи і профспілка, використовуючи свої форми і методи переконання і уряду, і парламенту. Б. Є. Патон називав конкретні цифри: в 1,65 раза збільшився бюджет Академії, настільки ж зріс і фонд заробітної плати. Не думайте, що це далось просто. У бюджетному процесі стикаються різновекторні інтереси міністерств, відомств, різних лоббі. І кожен «тягне» не себе цей бюджет. Поважаючи Президію нашої Академії, але водночас принципово відстоюючи інтереси членів профспілки, я змушений інколи з цієї трибуни висловлювати критичні зауваження на адресу нашої Президії. Але треба бути об'єктивними: відчутний приріст бюджетних асигнувань, у тому числі й фонду зарплати, стався завдяки енергійним зусиллям нашої Академії, насамперед Б. Є. Патона, який, спілкуючись з керівниками держави, наполегливо ставив ці питання. Я сам не раз був свідком того, як незаперечний авторитет нашого президента допомагав успішному розв'язанню таких проблем.

На певному етапі, вже після затвердження бюджету, склалася якась абсурдна ситуація: ніби і фонд зарплати затверджено, і Указ Президента є, але все зависло, щось гальмувало появу нової постанови Кабінету Міністрів щодо оплати праці. Ми спілкувалися з різними структурами, від яких залежало прийняття рішення, зокрема з Мінпраці. Всі казали: «так». Але питання не вирішувалося. І лише після зустрічі президента і першого віце-президента Академії, а також членів Комітету з питань науки Верховної Ради з Прем'єром колесо закрутилося. В. А. Ющенко дав доручення терміново вирішити питання.

Тут я хочу відзначити кваліфіковані й оперативні кроки науково-організаційного і фінансово-економічного відділів Президії, які підготували і узгодили всі документи, що

забезпечило їх оперативний розгляд урядовим комітетом, очолюваним М. Г. Жулинським. І 31 січня була ухвалена та постанова, про яку ви вже всі знаєте. Користуючись нагодою, я поіменно хочу назвати тих, хто своїми зусиллями сприяв прийняттю такого важливого для нас рішення. Це наші вчені — народні депутати України: І. Р. Юхновський, К. М. Ситник, П. П. Толочко, С. І. Дорогунцов. Завдяки їхній допомозі ми отримали більш-менш нормальний бюджет, у тому числі й заробітну плату.

Позитивні зрушення — незаперечний факт. Але радіти рано. Посадові оклади наукових працівників, навіть збільшені вдвічі, — це у доларовому еквіваленті менше, ніж ми мали у 1997 р. До того ж не треба забувати про нинішній індекс інфляції. Ціни зросли не лише у гривнях, а й у доларах. Ми знаємо, що уряд має намір і наступного року підвищувати оплату праці у бюджетній сфері. Але оскільки щодо нас є окрема постанова, то необхідно, щоб і надалі підвищення окладів в Академії наук відбувалося з тим же індексом.

Нові умови оплати праці дали змогу також у півтора раза підвищити посадові оклади інженерно-технічним працівникам і спеціалістам основних підрозділів. А от інженери, спеціалісти у так званих допоміжних підрозділах ніякої надбавки порівняно з тим, що мають сьогодні, не отримали. А це тисячі і тисячі людей. Йдеться про планово-економічні відділи, бухгалтерії, відділи кадрів, канцелярії, бібліотеки. Все це підрозділи, без яких роботу бюджетної установи уявити собі неможливо. Вже зараз їхнє становище створює досить гостру соціальну напруженість у наукових установах, і з цим безпосередньо стикаються і директори інститутів, і голови профкомів. Не можна допустити поділу працівників нашої Академії на людей, так би мовити, першого і другого сорту. Водночас ми обмежені фондом зарплати. Який же вихід? ЦК профспілки вважає (і розраховує в цьому на підтримку Президії), що саме для вказаних категорій працівників необхідно передбачати за будь-яких умов, у межах фонду оплати праці кожної бюджетної установи, якісь доплати чи надбавки. Для цього варто використовувати і певні видатки за рахунок так званого спеціального фонду.

Цей рік перехідний: навіть наукові працівники отримають не все, що передбачено постановою Кабінету Міністрів і відповідним розпорядженням Президії Академії.

Для того, щоб ми все-таки нормально підійшли до початку бюджетного процесу (а він починається у червні), ми маємо (можливо, разом — керівництво Академії і профспілка) зробити такий запит: скільки кожній бюджетній установі потрібно на фонд оплати праці за окладами, скільки для доплати надбавок. Адже ми не можемо допустити, щоб в одній установі люди отримували надбавки за стаж наукової роботи, а в іншій — ні.

Проблема з проблем — оновлення кадрів. Профспілка до цього має безпосереднє відношення. Що ж зробити, щоб талановиті випускники вузів ішли в аспірантуру, а потім, після успішного захисту дисертації, не залишали Академію у пошуках кращої долі? Є дві причини впливу кадрів з науки. Перша — це оплата праці. Тепер дещо зроблено. Оклади підвищені всім, починаючи з молодшого наукового співробітника. А що ж з аспірантами, який розмір їхніх стипендій? Сьогодні це 172 гривні і ні копійки більше. А для викладача-стажиста згідно з новою постановою Кабміну встановлена ставка аж 220 гривень — приріст на 27 %. Однак Академія та її профспілка вважають, що необхідно встановити стипендію для аспірантів хоча б десь 300—350 гривень. Тоді це був би справді стимул.

Ще одне могло б допомогти — можливість забезпечувати молодим науковцям дах над головою. Не всі таланти народжуються в Києві або у великих містах. Закінчують вони аспірантуру, захищають кандидатську, а потім і докторську дисертацію. А житла немає. Є

тільки черга на нього. І перспектива — довічно залишатися молодим спеціалістом у тій черзі.

Тут сьогодні йшлося про те, що в країні започатковано державну програму молодіжного будівництва, пільг тощо. Але вона щось дуже довго розкручується. Єдиний вихід — переконати уряд у тому, що для Національної академії наук необхідно будувати службове житло без права приватизації. Воно надаватиметься кращим з кращих терміном, скажімо, на 10 років. А там, дивись, запрацює і ота програма. А Академія матиме своєрідний фонд відселення. За 10 років люди якось вирішуватимуть свої квартирні питання і передавати муь службове житло, як естафету, іншим.

Значно поліпшити ситуацію в Академії могло б розв'язання ще однієї проблеми. Держава сьогодні, як ми бачимо, не в змозі фінансувати науку в обсязі, передбаченому законом, — 1,7 % від ВВП. У цій ситуації для Академії надзвичайно важливо, щоб був реалізований пункт 4-й Указу Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки НАН України». Кабінету Міністрів дано доручення внести на розгляд у Верховну Раду зміни до законів про оподаткування, щоб звільнити Академію від податків на всі види господарської і комерційної діяльності за умови, що прибуток спрямовується на власну статутну діяльність. Сьогодні це не зроблено, рік уже втрачено. Можемо втратити і 2002 рік, оскільки згідно із щойно прийнятим бюджетним кодексом будь-які зміни у систему оподаткування можна вносити не пізніше, як за 6 місяців до початку нового бюджетного року. Якщо держава сьогодні не може забезпечити достатнє фінансування науки з бюджету, то принаймні не повинна забирати те, що ми можемо заробити самі. Це стосується і оренди приміщень, там, де вони є.

На закінчення скажу, що, справді, у соціальній сфері у нас є зрушення. Але це тільки перші кроки. Вони стали успішними значною мірою завдяки тому, що нинішній уряд багато зробив для нормалізації економічної і соціальної обстановки в країні. У нас є всі підстави подякувати цьому урядові.